

Nya Guinea, ett annorlunda rese mål

Nyss hemkommen från en resa till den västra delen av Nya Guinea har jag fått upplevelser som jag måste få berätta om.

Under tiden 5 till 26 mars i år har jag haft möjligheter, genom ett särskilt resebolag, att besöka den av Indonesien annekterade västra delen av världens nästa största ö dvs. Nya Guinea eller Västpapua som den kallas av den inhemska befolkningen.

Annorlunda resa

Efter att ha fått särskild visering som turist till Indonesien och Irian Jaya (Jakartaregeringens benämning på Västpapua) genomförde vår lilla resegrupp om fem personer således en både upplevelserik, påfrestande och mycket annorlunda "turistresa" till f.d. upptäcktsresande Sten Bergmans Nya Guinea. En treveckors rundresa i detta antropologiskt och geografiskt helt fascinerande land. I samband med viseringsansökan råddes vi att inte ange yrken som journalist eller präst. Detta hade försvårat eller t.o.m hindrat oss från att få inresevisum.

De platser och områden vi besökte i Indonesien var bl.a. medelst färjerederiet "Pelni" Nya Guineas hamnstäder Sorong och Manokwari. Med inrikesflyg nådde vi även orter som "huvudstaden" Jayapura vid norra kusten av landet. Efter två dagars besök i denna administrativa huvudort med en befolkning på c:a 250.000 invånare flög vi så vidare till den berömda Baliemdalen med centralorten Wamena i högländerna. Vi avslutade resan med ett fyra dagars besök i det södra låglandsområdet kallat Asmat samt avslutade besöket i sydvästra delen av provinsen från den ökända gruvstaden Timika.

Chockupplevelser

Man kan som resande naturligtvis välja att ta in upplevelser och intryck antingen som turist (att bara se det man vill se) eller som i mitt fall bli chockad över hur människor lever och blir behandlade.

Jag väljer i huvudsak då att berätta om mina möten med Danifolket i Baliemdalen samt befolkningen i Asmatområdet samt något om den politiska situationen i Västpapua.

Som bakgrund till berättelsen skall man komma ihåg att papuanerna anser sig vara ockuperade av den indonesiska centralregeringen/militären i Jakarta sedan 1960-talet då bl.a. general Suharto tog makten genom en militärkupp. En mycket omdiskuterad folkomröstning genomfördes 1962 där c:a 1 miljon papuaner inte alls fick delta. FN, inklusive Sverige, accepterade "valutgången" (där c:a 1000 västpapuaner röstade) varvid Indonesiens överhöghet över den västra delen av Nya Guinea godkändes.

Det framgick ganska klart vid mina samtal med papuanerna att det fortfarande finns en mycket aktiv politisk självständighetsrörelse. Framför allt är det papuaniska studenter och andra politiskt medvetna som

från och till i tysthet inför världen protesterar och demonstrerar. Ytterst få protester kommer västvärlden till känna. Enligt något obekräftade uppgifter skulle så sent som den 15-16 mars i år 5 poliser (indonesier) ha dödats vid demonstrationer i Jayapura som papuaniska studenter m.fl. skulle ha organiserat, dvs. fyra dagar efter vårt besök. År 2000 sägs c:a 30 människor ha dödats vid oroligheter i någon by i Baliemdalen samt i huvudorten Wamena m.fl. oroligheter. Flera övergrepp mot civilbefolkningen har skett under årens lopp från den indonesiska polisen och militären.

Amerikanska ekonomiska intressen i den stora gruvdrift som sker i dagbrott norr om Timika (Freeport-McMoran Inc.) i en av världens största koppar- och guldgruvor gör att centralregeringen i Jakarta får stora inkomster som inte tillnärmelsevis går tillbaka till Västpapua. Med egna ögon kunde jag se hur förstörd naturen och angränsande floder var i samband med överflygning och landning med inrikesflyg den 25 mars till huvudorten Timika.

Traditionellt liv

Vilka intryck har jag då från mötet med detta naturfolk ute i byarna utanför centralorten Wamena? Det var häpnadsväckande att se skillnaden mellan hur folk bodde och levde inne i Wamena och ute på landsbygden. Ute i byarna levde människorna rent praktiskt kvar på nästan stenåldersnivå. Många kände dock till hur världen såg ut men det traditionella levernet fanns kvar. Detta höglandsfolk är utpräglade jordbrukare, där huvudgrödan är sötpotatis och andra grönsaker. Svinet eller grisen ansågs mycket värdefull och utgjorde någon form av kapital för familjerna i byarna.

Som "vit" västerlänning blev jag oerhört väl mottagen när jag exempelvis ensam under två dagar med egen guide och bärare strövade runt i några bergsbyar. Fortfarande bär många män s k "koteka" dvs. "penisfodral" som vardagsklädsel. Männen är helt enkelt nakna med undantag av detta enda fodral. Detta fortfarande efter Sten Bergmans upptäcktsfärder i slutet på 1950-talet. Vid gångfärder på stigarna möttes man hela tiden av nyfikna män, kvinnor och barn. Ett möte innebar nästan alltid att man handhälsade och genom guide tillfrågades nyfiket var man kom ifrån.

Vid matlagning använde man fortfarande "kokgropar" dvs. man hettade upp stenar som man lade i botten av gropan och växelvis blandade med bananblad och sötpotatis. Efter c:a 1-1½ timme var maten "kokt" och smakade utsökt gott. På vandringsstigarna mötte man ofta kvinnor (och t.o.m. barn) som var på väg hem eller till marknader med nätkassar på ryggen (som bars med ett band från pannan) fyllda med grönsaker och ibland även små levande griskultingar.

Papuanerna har haft mångåriga kontakter med den europeiska och amerikanska missionsrörelsen. I grunden har man sin gamla kultur (It's traditional Sir!!) och som

påbyggnad alternativt den katolska eller protestantiska kristendomen.

Svåra transporter

Missionflygets små enmotoriga plan fyller fortfarande en viktig transportroll för bl.a. sjukvård och förnödenheter ut till byarnas små flygfältsstrippar.

Baliemdalens yta uppskattades vara lika stor som hela Östergötland och med en befolkning på c:a 60.000 papuaner. Från kusterna runt Västpapua finns ännu inga farbara vägar till denna dal. Allt måste transporteras med frakt- och militärflyg upp till denna högslättsplatå som ligger på c:a 1.500 meters höjd och som omges i bl.a. söder av bergstoppar på 4.000 – 5.000 meter.

På flygplatsen i Wamena kunde man också se stora amerikanska transportplan av märket Herkules som startade och landade med både nyttigheter, men tyvärr även militära transporter!?

Ökad politisk medvetenhet

Dani-folket är i stort sett ett naturfolk som bor i byar på slätten och i bergen. En långsam förändring av den politiska medvetenheten sker dock genom att framför allt ungdomar från byarna flyttar in till tätorten vilket medför att de får ökad information om hur indoneserna (läs polis och militär) behandlar papuanerna. Det finns en liten intellektuell elit som nu börjar bli nationellt aktiv. Unga pojkar och flickor som börjat studera på universitetet i Jayapura, vet jag nu, önskar driva Papua mot någon form av självständighet. Tyvärr tror jag att vi får höra mer om framtida konfrontationer mellan indoneserna och papuanerna. Detta såvida inte världen uppmärksammar och utövar påtryckningar på den fortfarande odemokratiska centralregeringen i Jakarta.

Den politiskt aktuella frågan just nu för papuanerna var att försöka begränsa den pågående och mycket medvetna överflyttningen av muslimsk befolkning från andra delar av Indonesien till kuststäder i Västpapua som Sorong, Manokwari och regionshuvudstaden Jayapura. Stoppas man inte denna invandring så kommer den papuanska befolkningen om c:a 2 miljoner snart att vara i minoritet, då Indonesien i övrigt har över 200 miljoner invånare.

”Stylthus” i söder

Efter en vecka i Baliemdalen fortsatte vi fem turister med missionsflyg från Wamena till södra delen av Västpapua och Asmat-regionen, dvs. till trakterna av Agats och en mindre djungelflygplats som kunde ta emot bl.a. tvåmotoriga propellerflygplan av typ Twin Otter m.fl.

Efter landning med vårt enmotoriga charterplan fick vi fortsätta med en kanotliknade farkost på floderna till huvudorten Agats som liksom andra mindre flodbyar och hus är uppbyggda på stolpar. Varför på stolpar då? Jo i detta södra djungel- och deltaområde befanns tidvattnet variera så kraftigt som 3-4 meter under ett dygn. Därav de upphöjda ”stylthusen” och ”planktrottoarerna”. I princip kastades allt avfall ner på marken under husen, vilket medförde att de flesta hus tycktes stå

på sopptippar. Vid högvatten såg jag barn bada vid sidan av husen i detta avloppsvatten.

I Asmat-området besökte vi under fyra dagar med långkanot, driven av en utombordsmotor, olika byar utmed de stora floderna som flyter ut i havet från ett enormt långlandsområde som är stort som hela södra Sverige. Flera floder är mer än 50 mil långa och det finns fortfarande områden i djungeln som ingen besökt, i varje fall ingen vit ”upptäcktsresande”.

Vid besökte byar med namn som Biwar Sor, Jaosakor och Amborep m.fl platser.

Låg hälsostandard

I allmänhet befolkades dess byar av mellan 500-1.000 personer som då levde på att ta tillvara sagopalmens märe (stärkelsemjöl) samt fiske. Här var fattigdomen jämnställd, om man säger så. Ingen direkt svält kanske, men med tanke på många barns uppsvällda magar, kunde man förstå att de fick en ganska ensidig kost. Vid vårt besök grasserade barnsjudomen ”mässligen”, med många dödsfall, vilket gjorde att WHO och ”Läkare utan gränser” just då skulle börja vaccinera barnen i byarna.

Vid de här låglands- och träskliknade områdena förelåg stor risk att få sjukdomen malaria, vilket gjorde att vi besökande fick vara noga med att skydda oss mot denna kanske mest dödliga parasitsjukdom som finns i tropikerna genom vaccin, myggmedel och myggnät.

I dessa trakter av Nya Guinea konfronterades jag för första gången med fattigdom, ohygien, en nästan obefintlig sjukvård, brist på rent vatten och hög spädbarnsdödlighet och andra eländiga levnadsomständigheter.

Under fyra dagar fick vi vara deras gäster samt leva på deras villkor. Först efter detta har jag känslomässigt tagit in vad som menas med fattiga och eländiga förhållanden.

Skarp kontrast mot Sverige

Tänk Er att ständigt sitta eller ligga på golvet i samband med måltider och sömn, att i vardagen bara äta ris eller bröd bakat på sagopalmens stärkelse, att inte ha tillgång till rent vatten, att göra sina toalettbestyr någonstans ute i buskarna och att duscha genom att ösa en skopa flodvatten över kroppen. Jag var smått chockad över hur människor kan ha det genom att något få dela deras vardag. Sverige tycktes mig då vara rena paradiset när jag låg där på det ojämna plankgolvet för att försöka få en stunds sömn.

Det kraftade i bambuväggar och tak av olika djur och insekter som jag inte kunde se men bara höra i nattens mörker.

Vid hemkomsten till Arlanda kändes det skönt att växla ner från den påfrestande fuktiga temperaturen som stadigvarande legat på 30-35 grader i södra Nya Guineas flodområden mot en kall och frostig men välkomnande förmiddagsmottagning av svärsonen Fredrik och barnbarnet Charlotta på Arlanda flygplats den 29

mars.

Under tre veckor kan man naturligtvis inte få en total helhetsbild av hur ett folk har det i ett tropiskt u-land, men tillräckligt mycket har jag fått bestående intryck av för att veta hur befolkningen har det i Indonesiens östligaste provins som regimen i Jakarta kallar Irian Jaya.

Några sammanfattande summeringar

- Papuanerna vill inte vara en del av Indonesien, utan ser sig mer som ett söderhavsfolk. De anser sig inte ha någon kulturell eller etnologisk gemenskap med javaneser eller andra folk i Indonesien.
- Amerikanska politiska och affärsmässiga intressen stöder Jakartaregeringens fortsatta ockupation av Västpapua enligt samfälliga och personliga uppfattningar från enskilda papuaner.
- Det papuanska samhället är på något sätt polariserat genom att en stor del av folket lever ett konservativt och oföränderligt liv på traditionell kulturell nivå, samtidigt som en mindre upplyst elit är politisk medveten med krav på förändring och nationellt oberoende.
- Det mest glädjande i kontakten med den papuanska befolkningen var dess gästvänlighet och vänliga bemötande.

- En annan glädjande omständighet var att det till synes inte fanns någon kriminalitet i någon form. Man kände sig oerhört trygg i gemenskapen med detta enkla och vänliga folk.

Owe Carlzon Norrköping den 10 maj 2006

Lite fakta om Västpapua

Yta:	421 981 km ²
Högsta berg:	Puncak Jaya 5 033 m ö h
Befolkning:	2.366 000 år 2003
Etnicitet:	Ungefär 250 stammar papuaner
Styrelseskick:	Indonesisk administration. Västpapua är numera uppdelat i tre indonesiska provinser.
Näringsliv:	Världens största guldgruva och den tredje största koppargruvan ägd av det amerikanska gruvbolaget Freeport McMoRan. I övrigt naturgas i stor omfattning samt trä och jordbruksproduktion.
Klimat:	Tropiskt havsklimat som gör att temperaturen konstant ligger på 27-28° och luftfuktigheten på 70-90 %.

Detta verk är licensierat under Creative Commons Erkännande-Ickekommersiell-Ingå bearbetningar 2.5 Sverige licens. För att se en kopia av denna licens, besök <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/se/> eller skicka ett brev till Creative Commons, 171 Second Street, Suite 300, San Francisco, California, 94105, USA.